

OPISKELIJANA, OPETTAJANA JA JOHTAJANA RAUMAN OPETTAJANKOULUTUSLAITOKSESSA

Lauri Kemppinen

Olen kautta aikojen ainoa Raumalta opettajaksi valmistunut laitoksen johtaja. Olen luultavasti myös opettajankoulutuslaitoksen lyhytaikaisin vakinaisena johtajana toiminut henkilö. Johtajakauteni kesti hädin tuskin puoli vuotta syksystä 2009 joulukuun loppuun. Kyseenalaisena kunnianani oli myös toimia myös laitoksen viimeisenä johtajana. Minun kauteni jälkeen Rauman ja Turun opettajankoulutuslaitokset yhdistyivät muodostaen yhden laitoksen ja kaksi yksikköä. Mikään edellä luetelluista seikoista ei taida olla erityisen vakuuttava ansio, mutta ehkäpä ne silti lisäävät muisteluni uskottavuutta. Muistelu kirjoitetaan aina valitusta näkökulmasta ja jollekin yleisölle. Minä kirjoitan ymmärtääkseni ja tullakseni ymmärretyksi. Kirjoitan opiskelutovereilleni, työtovereilleni, entisille ja nykyisille opiskelijoilleni. Rakentamani kuva menneisyydestä on luultavasti puolueellinen; unohdan mainita tärkeitä ihmisiä, en hahmota olennaisia asioita ja kuvaan tunnelmia tavalla, mitä muut paikallaolleet eivät tunnista. En esimerkiksi halua uskoa, että johtajuuteni olisi suoranaisesti aiheuttanut laitosten yhdistymistarpeen. Ei minulla muuta puolustusta ole kuin se, että olisihan se ollut aikamoinen saavutus puolessa vuodessa. Laitokset yhdistyivät ennen kaikkea koulutuspoliittisista ja taloudellisista syistä. Yksikköjen koon kasvattamisen uskottiin tuovan säästöjä. Huolimatta siitä, pitääkö tuo näkemys paikkansa vai ei, teimme ratkaisun hyvään aikaan. Tällä hetkellä erillinen filiaali joutuisi helposti silmätikuksi. Poliittisia kysymyksiä ei aina ratkaise se, kenellä on paras argumentti tai kenellä on faktat hallussa, vaan se kuka mielipiteensä painokkaimmin esittää.

Opiskelijaksi Rauman opettajankoulutuslaitokselle

Pääsin opiskelemaan Rauman opettajankoulutuslaitokseen syksyllä 1989. Moni oli etukäteen arvelut, ettei koulutukseen tulisi pääsemään montakaan miestä, koska valintakokeissa aiemmin noudatetut sukupuolikiintiöt oli juuri poistettu. Valintakokeet järjestettiin kahtena ajankohtana: ensin piti käydä kirjallisessa kokeessa ja sitten osa hakijoista kutsuttiin elokuussa haastatteluun ja antamaan opetusnäyte. Kirjakuulusteluun oli valittu kaksi teosta: Jouko Karin *Kasvatus- ja opetustyö ammattina* ja Karosen & Laurilan *Kokeileva koulu: kohti eheää kasvua*. Osaisin nuo teokset kai vieläkin. Kasvatustieteen kirjat tuntuivat lukion oppikirjoihin verrattuina raikkailta ja kiinnostavilta. Luin tietenkin paljon – harjoittelin oikeastaan enemmän kuin koskaan ennen. Kari määrittelee teoksessaan hyvän opettajan ominaisuuksia ja pohtii sitä, kuinka nuo ominaisuudet voidaan havaita valintakokeissa. En osannut tuolloin vielä arvata, että saisin myöhemmin tutustua henkilökohtaisesti tuohon Jyväskylässä elämäntyönsä tehneeseen professoriin. Jouko Kari toimi toisena lausunnonantajana hakiessani dosentuuria Lapin yliopistosta vuonna 2007. Hän kuuluu siihen nykyisin melko harvalukaiseen kasvatustieteilijöiden joukkoon, jolle laaja-alaisuus oli itsestään selvyyys. Jouko Karille – samoin kuin Turussa vaikuttaneelle professori Erkki Lahdekselle – didaktiikka kuului itsestään selvästi kasvatustieteen ytimeen. Tämä tarkoitti samalla sitä, että opettajuutta pidettiin itseisarvona puhuttaessa opetuksesta

ja oppimisesta. Jouko Kari ilmaisee saman ajatuksen toteamalla: "Tärkein voimavara koulun parantamisessa piilee opettajien henkisissä resursseissa; heidän tiedoissaan, taidoissaan ja kokemuksissaan." Tuon saman pedagogisen ajattelun piiriin minäkin liityin opintojeni kuluessa.

Tätä kirjoittaessa (2016) on kulunut kuusitoista vuotta viimeisimmän didaktiikan yleistöksen, Kari Uusikylän ja Päivi Atjosen *Didaktiikan perusteet* -teoksen ilmestymisestä. Oman opiskeluaikani jälkeen kasvatustieteessä on siis tapahtunut valtava murros. Professorit Erkki Lahdes ja Jouko Kari lähtivät siitä, että tavoitteenmukaista oppimista tapahtuu, kun opettaja toimii tavoitteen mukaisesti. Lause saattaa tuntua kehäpäätelmältä, mutta kun painottaa sanoja ”opettaja toimii”, saa ajatuksesta kiinni. Nykyisin huomion keskipisteenä ovat oppilas, oppilaan hyvinvointi ja oppimisympäristöt. Tämä on tietenkin seurausta kasvatuspsykologian merkityksen kasvamisesta. Kasvatustieteestä näkökulmasta koulussa olennaista ovat oppija itse sekä hänen yksilölliset oppimisen prosessinsa, ei niinkään opettaja. Nykyinen oppimisen prosesseihin ja kontekstiin keskittyvä näkökulma on pakottanut tarkastelemaan koulussa tapahtuvaa oppimista sekä yksilöllisenä ilmiönä että oppilaiden välisen vuorovaikutuksen tuloksena. Meille entisille opiskelijoille vuorovaikutustilanne merkitsi opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta. Uusi näkemys on aiempaan verrattuna realistisempi, koska tapahtuuhan koulussa oppimista aika usein myös opettajasta huolimatta. Jotakin menneestä kasvatustieteestä olen silti jäänyt kaipaamaan. Mielestäni muinaisissa didaktiikan oppikirjoissa painotetulla tavoitteellisuudella voisi olla edelleenkin paljon annettavaa. Tavoitteellinen opettaja huolehtii esimerkiksi siitä, että oppilaiden aikaa ei hukata kaikenlaiseen puuhasteluun. Kouluissa on liian paljon sellaista toimintaa, jonka ainoana tarkoituksena on täyttää oppilaiden koulupäivä.

Valintakoekirjat luettuani innostuin tietenkin myös reformipedagogiasta ja menin innostuksissani liittymään freinetiläiseen Elämäkoulu -yhdistykseen ensimmäisenä opiskelusyksynä. Tuolloin Raumalla ei toiminut vielä Freinetkoulua, mutta opettaja Aiju Salokaarto oli jo aloittanut avoimen opetuksen Otan koulussa. Tuosta kokeilusta kehittyi sitten erilaisten vaiheiden kautta vakinaistettu vaihtoehtopedagoginen koulu. Meillä oli opiskeluaikana yksi harjoittelu Otan ala-asteella, mutta minä pidin tuntini Ulla Rohiolan luokassa. En tuolloin tiennyt Aijun kokeilusta muuta kuin, että siellä oppilaat päästetään välitunnille eri aikaan kuin muut. Elämäkoulu -yhdistyksen julkaisemassa lehdessä kiisteltiin siitä, kuka osaa tulkita parhaiten Freinet’n ajatuksia. Tämä on kaikkien perustajansa nimeä kantavien liikkeiden ongelma. Steiner- ja montessoripedagogiikan piirissä suhtaudutaan tällaisiin kysymyksiin vielä paljon tiukemmin kuin freinetkouluissa. Pidän Celestin Freinet’iä ehkäpä koko 1900-luvun merkittävimpänä pedagogina ja kasvatustieteen filosofina. Freinet vei demokraattisen koulun periaatteita paljon pidemmälle kuin Dewey. Freinet ajatteli, että todellinen demokratia ei aseta opetuksen tavoitteille ennakolta reunaehdoja.

Uutena opiskelijana kuvataiteen demolla. Kuva: Lauri Kemppinen

Valintakokeen kirjallinen osio järjestettiin Jussoilan liikuntasalissa, siis siinä samalla paikalla, jossa sijaitsee nykyisin Friskin kuntosali. Salin etuosassa istui tiukan näköinen valvoja, jota katsellessa muistan pohtineeni, että tuoltako ne kasvatustieteilijät näyttävät. Myöhemmin sain tietää, että tuo henkilö oli opintosihtööri Kaarina Saarivuori. Kaarina oli tunnettu siitä, että hän edellytti tiukkaa toimistokuria sekä opiskelijoilta että henkilökunnalta. Laitoksen johtajana ollessani sain havaita, että opintohallinnon asioissa tiukka ja joskus tyllytkin vaikuttava järjestys on lopulta parempi vaihtoehto kuin loputon joustaminen. Kokeessa kysyttiin, että mitä eroa on steiner- ja montessoripedagogiikalla. Olin etukäteen arvellut, että tuo voisi olla mahdollinen kysymys ja olin siksi miettinyt vastauksen siihen valmiiksi. Jouko Karin kirjasta kysyttiin erästä kuviota, mikä on ymmärrettävää, kun kyseessä on hakijoita erottelemaan pyrkivä valintakoe. Soitin myöhemmin Raumalle kysyäkseni, mahtoivatko kokeen pisteet riittää seuraavaan osioon. Kaarina Saarivuori naurahti puhelimesta sanoen, että luultavasti riittävät koska olin kärjessä. Tiedän nyt, että parhaista hakijoista ei välttämättä tule parhaista opiskelijoita – saati sitten parhaita opettajia. Tästä on tilastollista näyttöä.

Valintakokeiden opetusnäytteistä luovuttiin joskus 1990-luvun alkupuolella, koska tilaisuuden järjestäminen oli hyvin hankalaa. Joidenkin mielestä näytteen antaminen kohteli hakijoita epäreilusti, koska opetusryhmien vaativuus vaihteli. Minä pääsin opettamaan uupuneen oloista ryhmää juuri ennen oppilaiden ruokataukoa. Koetin epätoivon vimmallalla kysellä heiltä tietoja sisiliskosta, mutta en saanut oppilaita viittaamaan. Opetustuokion aiheen oli saanut valita kolmesta vaihtoehdosta. Toisena vaihtoehtona olisi ollut ”taskulampun toiminta”, kolmatta en enää muista. Piirisin sitten sisiliskon taululle ja muutin sen lohikäärmeeksi antamalla sille siivet. Taulupiirroksen syntymistä oli varmasti hauska katsella, koska oppilaat heräsivät kommentoimaan kuvaa ja kertomaan omia havaintojaan. Sain sitten palautteessa kuulla, ettei sisiliskolle olisi saanut piirtää siipiä, koska väärin ei saa opettaa. Taululta puuttui myös otsikko. Ennen nimittäin pidettiin tärkeänä sitä, että tunnin aihe kirjoitetaan aina näkyviin taululle. Raati antoi silti virheeni anteeksi ja painotti ilmeisesti sitä, että olin huomannut oppilaiden väsymysasteen. Myöhemmin huomasin, että minua arvioimassa olivat opettajankoulutuslaitoksen kuvaamataidon didaktiikan lehtori Leila Multimäki ja teknisen työn lehtori Esa Yli-Piipari. Arvatenkin kumpikin arvosti hyvää piirtämistaitoa, koska tulin valituksi koulutukseen ensimmäisten joukossa.

Nykyisin valintakokeissa ei arvioida sitä, miten hakija toimii lapsiryhmän kanssa, vaan arvioinnin kohteena ovat sellaiset ominaisuudet, kuten ”soveltuvuus alalle”, ”motivoituneisuus” ja ”koulutettavuus”. Hakijoiden motivoituneisuutta on todellisuudessa hyvin vaikea arvioida, joten valinnan lopputulos riippuu kai haastattelussa osoitetuista vuorovaikutustaidoista ja sitkeydestä päntätä VA-KAVA-teosta. Valintakokeissa toteutetun henkilöarvioinnin problematiikasta on tullut eräs pitkäaikaisimmista kiinnostuksen kohteistani. Tämä on matematiikan lehtori, FT Jarkko Alajääsken syytä tai ansiota. Jarkko värväsi minut kirjoittamaan kanssaan *Kasvatus* -lehteen artikkelia luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalintojen harhoista vuonna 1999. Tuossa artikkelissa osoitimme, että käsitys ”kympin tyttöjen” valtaamasta opettajankoulutuksesta on väärä. Koulupärväjät eivät hakeudu opettajankoulutukseen. Kaksikymmentä vuotta sitten vallinneen yleisen näkemyksen mukaan koulupärväjäminen on opettajan ammattiin soveltuvuuden kannalta toissijainen tai peräti huono asia. Näkemystä perusteltiin väittämällä, että koulumenestyjät eivät ymmärrä oppimisvaikeuksista kärsiviä oppilaitaan koska ovat aina olleet niin hyviä. Tuota väitettä ei ole tiettävästi koskaan osoitettu todeksi. Nykyisin tuollaista keskustelua ei käydä, vaan suunta näyttää olevan päinvastainen. Ylioppilastodistuksen painoarvoa valinnoissa halutaan lisätä, jolloin koulumenestyjät kyetään valikoimaan yliopistoon entistä tehokkaammin.

Tein FT Jarkko Alajääsken kanssa vielä toisenkin yhteisen tutkimuksen. Tuo tutkimus (*Valintakoe- ja opintomenestys miehillä ja naisilla...*) ilmestyi vuonna 2002 Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia -sarjassa. Vertailimme opiskelijoiden YO-todistuksen pistemääriä, valintakoetuloksia ja koulutusaikaista opintomenestystä keskenään. Havaitsimme, ettei ylioppilastutkiminnon äänimäärällä eikä valintakoemenestyksellä ole tilastollista yhteyttä opiskeluaikaiseen opintomenestykseen. Rakentamaamme asetelmaan sisältyi ennalta arvaamaton pulma: opettajankoulutuksessa annettujen arvosanojen variaatio osoittautui hyvin kapeaksi. Varsinkin monialaisissa opinnoissa annetaan harvoin arvosanoja 1–2.

Päästyäni Jarkon kannustamana alkuun, kirjoitin muutaman vuoden kuluessa useita erilaisia valintoihin liittyviä tutkimuksia. Vuonna 2003 tutkin oikaisupyyntöjen retoriikkaa, siis sitä, miten koulutusta paikkaa vaille jääneet tulleet hakijat perustelevat soveltuvuuttaan. Havaitsin yllätyksekseni, että oikaisupyynnöissä esitetyt väitteet eivät läheskään aina pitäneet paikkaansa. Hakijoiden on usein hyvin vaikea käsitellä epäonnistumistaan haastattelussa, vaan syyksi ilmoitetaan melkein pä poikkeuksetta kirjakuulustelu. Yhdistin tähän tutkimukseen myös toisen osion, missä tarkastelen haastattelun validiutta (pysyvyys). Kokosin tilaston useaan kertaan koulutukseen hakeneista ja katsoin, ovatko haastattelun pistemäärät vaihdelleet eri hakukerroilla. Oletuksenahan on, että jos haastattelussa kyetään mittaamaan hakijan soveltuvuutta alalle, pitäisi arvioiden olla ainakin jossakin määrin samansuuntaisia eri hakukerroilla. Useaan kertaan hakeneiden valintakoepistemäärät vaihtelivat eri vuosina epäjohdonmukaisesti haastattelusta johtuen. Teoskuulustelu on tilastollisesti tarkastellen kokeen stabiilein osio. Uskon osoittaneeni, että haastattelun toteutuksessa oli vakavia puutteita. Valintojen johtajana toimiessani koetin yhdenmukaistaa käytäntöjä muokkaamalla haastattelun tueksi yksityiskohdallisia kriteerejä. Tämä kehittämistyö tuotti yllättävää tulosta, kun tuntematon nimimerkki kirjoitti paikallislehden yleisönosastossa minun ohjeistaneen valintaraateja vieroksumaan uskovaisia. Paikallislehden yleisönosaston tarjoama kuuluisuus ei ole erityisen suuri saavutus, mutta asia oli ikävä kahdesta syystä. Väite vihjasi, että kehotin valintaraateja rikkomaan Suomen perustuslakia ja joku valin-

takoeraatien koulutukseen osallistunut oli kertonut käsityksiään ulkopuolisille. Tosiasiassa haastattelukoulutuksessa oli koetettu keskustella auki erilaisia vaikeita teemoja. Oli puhuttu siitä, että hakijan ulkoiseen olemukseen ei saa kiinnittää liikaa huomiota, hankalista puhevioista saa kysyä, mutta asiaan ei pidä takertua. Puhuimme myös siitä, miten vakaumuskykyyn on yleisellä tasolla suhtauduttava. Ohje oli, että asialla ei ole merkitystä, ellei vakaumus estä opetussuunnitelman noudattamista. Muutama vuosi tämän tapauksen jälkeen jouduin harjoittelussa tilanteeseen, jossa harjoittelija ei kyennyt opettamaan ihmisen evoluutiota opetussuunnitelman mukaisesti, koska hän oli eri mieltä tästä asiasta. Asia selvitettiin harjoittelussa, mutta mitenköhän asia hoitunee sitten kentällä? Opettajan ammatti edellyttää kykyä pitää erillään oma maailmankuva opetuksen sisällöistä.

Muistikuvia 90-luvun opetuksesta, opettajista ja opiskelusta Raumalla ja Turussa

Minäkin, vaikka en ollut koskaan aiemmin kiinnostunut parhaiden arvosanojen tavoittelusta, ryhdyin Raumalla opiskelemaan tosissani. Alku ei tosin ollut lupaava; reputin ensimmäisen yliopistossa suorittamani tentin. Kyse oli KT Tuula Laeksen pitämästä kasvatustieteen tentistä. Tarina on siinä mielessä huvittava, että vastaan nykyisin tähän samaan aihepiiriin liittyvästä opintojaksosta. Jouduin siis rästitenttiin. Nyt en vain lukenut Hirsjärven *Johdatus kasvatustieteen* -teosta, vaan myös opiskelin sen. Vastaanotollani käy säännöllisesti opiskelijoita, jotka kertovat lukeneensa teokset hyvin, mutta eivät pääse tentistä läpi. Syytä voi etsiä tentaattorista, mutta aika usein heikon tenttimenestyksen syyksi paljastuu edellä kuvaamani tilanne. Lukeminen ei riitä, on pystyttävä muuttamaan omia tietorakenteita. Kun aihepiiri on aivan uusi sekä näkökulmaltaan että sanastoltaan, ei pelkkä lukeminen auta – asiat on opiskeltava. Ainakin minun kohdallani uuden jäsentäminen edellyttää poikkeuksetta muistiinpanojen kirjoittamista. Vaikka opiskeltavat sisällöt eivät opettajankoulutuksessa olleet kovin vaativia, osui eteen yksi jakso, jossa tavanomaiset keinot eivät meinanneet riittää. Tuo jakso oli professori Leena Kytömäen pitämä syntaksin syventävä kurssi. Loppuenttiin Leena oli laittanut tenttikuoren väliin postikortin, jossa luki: ”Lauri, tiedän että osaat”. Niin osasinkin. Syntaksin jakso on pysynyt mielessäni siksi, että se sai minut pohtimaan erilaisia opiskelustrategioita. Joskus uuden asian oppiminen edellyttää ulkoa osaamista ja ymmärtäminen seuraa vasta sen jälkeen. Minä opin kyllä paljon helpommin, jos ymmärrän opittavan asian ja tiedän miksi, tämä asia on syytä osata.

Opettajankoulutuslaitoksella työskenteli 1990-luvun alussa paljon sijaisia. Opettajiksi oli palkattu normaalikoulun lehtoreita, yläasteen- ja lukionopettajia sekä ainakin yksi kanttori, operettitähti ja kuvataiteilija. Opetuksen taso oli vaihtelevaa. Yksi omaperäisimmistä opettajistamme lienee ollut biologiaa ja maantiedettä opettanut sijainen. Hän tulkitsi ja sovelsi luokanopettajakoulutuksen opetussuunnitelmaa melko vapaamielisesti. Emme joutuneet tekemään hankalia tunnistustenttejä, vaan ne saattoi korvata valmistamalla esitelmän haluamastaan aiheesta. Eräs opiskelutoverini sai läpi koko jakson esitelmällä akvaariosta. Katselimme demoilla usein videoita. Se johtui arvatenkin siitä, että opettaja piti samaan aikaan vastaanottoa työhuoneessaan. Saimme kuulla biologian demoilla erilaisia elämänohjeita ja tositarinoita opettajamme vaiherikkaasta elämästä. Opimme esimerkiksi, että opettajallamme oli ollut vaikea synnytys ja että tyttöjen kannattaa hankkiutua rikkaisiin naimisiin. Opettajan henkilökohtaisten asioiden kuunteleminen opetuksessa tuntui kiusalliselta. Turhauduin pahasti, koska olin odottanut opetukselta paljon. Luultavasti useimmat kurssitoverini eivät ottaneet asiaa kovin vakavasti, vaan sopeutuivat tilanteeseen. Tästä sisuuntuneena järjestin itselleni oman biologian

kurssin. Pyysin vaariani, laamanni Kullervo Kemppistä opettamaan minulle kasvien tunnistamista. Vaarini, joka oli tunnettu eräkirjailija ja luonnontuntija, suhtautui pyyntööni tosissaan. Keräsin keuhalla 1990 vaarin avulla 100 kasvia sisältävän kasvion. Koska kasviossa oli vähän heinäkasveja eikä lainkaan sammaleita, oli tunnistamisen opettelu helppoa. Arvaan, että edellä kuvattu tarina herättää ristiriitaisia ajatuksia. Jutun voisi tosiaan kertoa myös niin päin, että halusin haastaa vimmaisesti opettajani kaksintaisteluun. Asiaa ei ehkä auta se, jos kerron mitä tapahtui pianonsoiton ja kuvataiteen opinnoissani. Pianonsoiton ja kuvataiteen opetuksen laadussa ei ollut moittimista: soittotunteja oli niin paljon, että opintojen aikana pystyi saavuttamaan auttavan soittotaidon. Minä en ollut soittanut pianoa aiemmin, mutta käyrätorvea soitin kouluikäisenä kuusi vuotta taiteilija Ville Korhosen johdolla. Huolimatta pianonsoittoa vaikeuttavasta syntymäviastani – tai juuri sen takia – harjoittelin soittamista tunnin päivässä neljän vuoden ajan. Harjoittelu tuotti tulosta, vaikka en koskaan oppinutkaan säestämään. Opettelin soittamaan pari kappaletta Sibeliuksen op. 75 -sarjasta – tosin rytmisesti väärin. Haaveenani oli harjoitella saman sarjan hienoin kappale ”När Rönen Blommar”, mutta en koskaan saavuttanut tuon sävellyksen vaatimaa soittotaitoa. En ole esiintynyt pianistina koskaan, mutta yhden taustanauhan olen tehnyt. Kyse on Rauman kaupunginteatterin Humiseva harju -tuotantoon syntetisaattorilla tehdystä nauhoituksesta, jossa on erilaisia kohinoita ja sointuja. Kaupunginteatteri käytti nauhaa tuotannossaan vuonna 1995.

Biologian opettajani ei ollut ainoa, joka piti demo-opetusta jonkinlaisena kerhotuntina. Eräs vakinaiseen henkilöstöön kuulunut kävi usein aloittamassa demot, häipyi sitten lounaalle tai asioille, ja palasi sitten lopettamaan demon. Toinen opettaja lopetti tavallisesti opetuksensa viimeistään silloin kun puolet demosta oli kulunut. ”Nyt vois keittää ämpärillisen kahvia”, hän sanoi, ja kehotti meitä lähtemään kuppilaan. Hän kai luuli olevansa reilu kaveri, kun päästi opiskelijat pois demolta ennen aikojaan. Tai sitten hän ei oikeasti välittänyt. Luulen, että nämä kokemukset olivat minulle tärkeitä tavalla, jota en osannut tuolloin aavistaa. Opin, että opiskelijoiden aikaa ei saa hukata järjestämällä opetuksen nimissä kaikenlaista puuhailua. Opin, että opetuksen sisällöiksi on valittava sellaisia asioita, joita on vaikea omaksua kirjoja lukemalla. Jos demot voidaan käyttää monisteiden täyttämiseen, ei opetusta eikä opettajaa selvästikään tarvita. Opin, että opettajan on osoitettava pitävänsä opetustaan arvossa, ennen kuin hän voi vaatia samaa opiskelijoilta. Jos opiskelijat eivät tule luennolle, on opettajan syytä katsoa ensin itseensä.

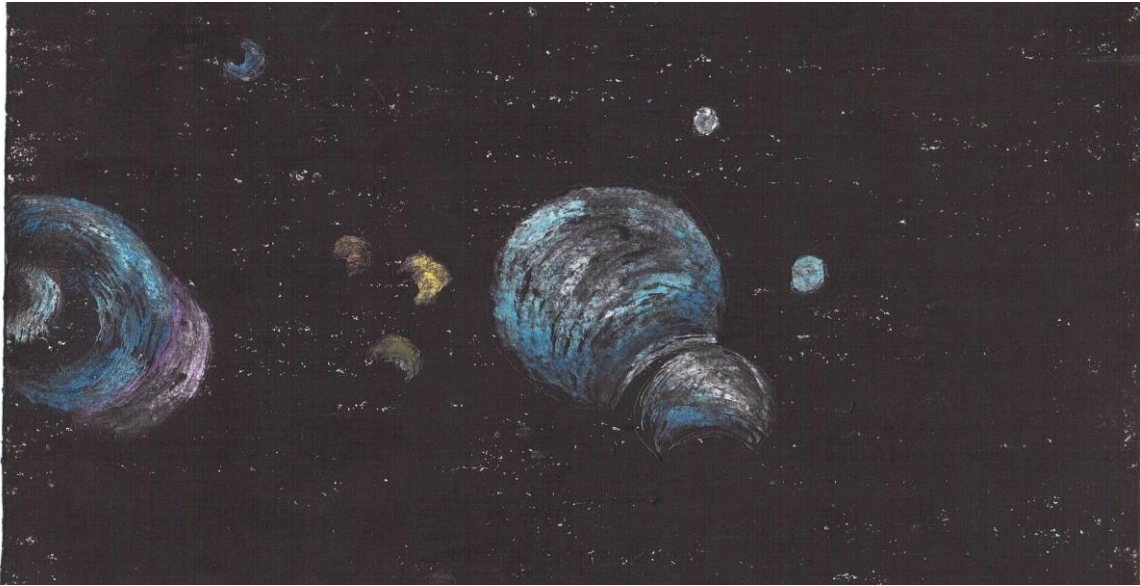

Äidinkielen luennolla vuonna 1991. Auvo, Veli-Matti, Jyri ja Pauli (takana). Kuva: Lauri Kempainen

Kuvataidetta meille opetti lehtori Leila Multimäki. Leila oli sellainen opettaja, jollaisia olin odottanut opettajankoulutuksessa tapaavani. Hän oli laajasti sivistynyt, aito taiteilija ja täsmällinen opettaja. Vaikka Leila vaati paljon, antoi hän myös paljon. Kuvataiteen opinnot aloitettiin tekemällä ”still leben” lyijykynäpiirroksena ja sen jälkeen tehtiin hiilellä croque-muotokuva kurssikaverista. Kesäksi annettiin tehtäväksi valmistaa juliste omasta kotipaikkakunnasta. Juliste sommiteltiin itse otettujen kuvien ja käsin kirjoitetun tekstin muodostamaksi kokonaisuudeksi. Autoin paria opiskelukaveria kotiseuraportin valokuvien kehittämisessä. Laitoksella oli käyttökelpoinen pimiö ja kohtuullisen laadukas suurennuskone seminaariaikaisen valokuvauskerhon jäljiltä. Siellä kokeilin ensimmäistä kertaa filmin solaroimista; lopputuloksesta tuli todella näyttävä.

Leilan suorasukainen tapa arvioida opiskelijoiden töitä oli monelle kurssikaverilleni hankala paikka. Hän saattoi sanoa jotakin tuherrusta surkeaksi tai nostaa esiin opiskelijan työstä jonkin groteskilta näyttävän piirteen. Luulen, että kyse oli siitä, näkikö hän töissä todellista yritystä ja aiheeseen paneutumista vai ei. Jotkut väittivät, että miehet pääsivät kurssilla helpommalla kuin naisopiskelijat. Ehkäpä miesopiskelijat suhtautuivat saamaansa kritiikkiin kevyemmin kuin naiset. Muistelen, että monella opiskelijakaverillani oli kuvataiteen demolla tehty croque-piirros kämpän seinällä huvittamassa vierailijoita. Voin kertoa, että muotokuvat eivät olleet ihan näköisiä. Minä olin melko tottunut piirtäjä jo ennen opettajankoulutuksen alkamista, eivätkä Leilan antamat tehtävät tuntuneet liian vaikeilta. Kävi niin, että tein ohimennen myös muutaman opiskelukaverin kuviksen kotitehtävät. Kehityin melko taitavaksi, koska toisille tekemäni tehtävät saavuttivat täydet pisteet, mutta omani jäivät vähän alle. En päästänyt sopimuskumppaneitani kuitenkaan helpolla, vaan edellytin heidän olevan mukana työtä tehtäessä. Niinpä haluan ajatella, että kyse ei ollut vilpistä vaan tukiopetuksesta. Koetan

vaimentaa omatuntoani myös sillä, että saavuttamani tulokset puhuvat Leilan suorittaman arvioinnin puolueellisuutta vastaan: minun avullani muutama tyttö sai tehtävästään paremman arvosanan kuin olin itse saanut, siis minä, joka olin kuitenkin opettajan lellikki. Kuten arvaatte, oli tässä kyse perinteisestä nörtti ja kaunotar -kuviosta, missä opiskelijaneito saa toisen tekemään työt puolestaan. Ja minähän tein.

Planeettoja, vahaliitu-raaputustyö. Kuvataiteen peruskurssi, 1991. Lauri Kemppinen

Maisema, akryyli paperille. Kuvataiteen erikoistumisopinnot, 1992. Lauri Kemppinen.

Kuvataiteen opetuksesta puhuttaessa ei voi sivuuttaa lehtori Heikki Horilaa ja hänen pitämiään taidehistorian luentoja. Jos Heikin opetusta pitäisi kuvata yhdellä sanalla, sanoisin sen olleen ”henkevää”. Henkevä opetus on sivistynyttä, asiantuntevaa ja kuulijoita arvostavaa. Sain Heikiltä niin vahvan pohjan eurooppalaisesta taidehistoriasta, että se kantoi hyvin vielä myöhemmissä kulttuurihistorian opinnoissakin. Taide- ja tyylihistorian opettamisen yleisenä ongelmana oli tuolloin se, että sopivia kuvia oli sekä vaikea hankkia että näyttää. Kouluilla saattoi olla muutama kampa dioja, mutta taidekuvia vain harvoin. Piirtoheitin sen sijaan löytyi joka luokasta. Heikki oli kehittänyt taidehistorian opetusta varten laajan kansion (Taidehistoria, WSOY) piirtoheitinkalvolle painettuja kuvia ja ohjeita kuvien käsittelyyn tunnilla. Sain Heikiltä apua valmistautuessani pitämään ensimmäistä kulttuurihistorian luentosarjaa historian laitoksella Turussa – jouduin nimittäin kopioimaan osan tarvitsemistani kuvista valokuvaamalla ne käsin diafilmille. Tätä menetelmää kutsutaan repro-kuvaukseksi. Homma oli vaativaa, koska epätarkkuudet tai väärän valaistuksen pystyi havaitsemaan vasta viikon päästä kuvaustilanteesta, kun sai kehitetyn filmin takaisin laboratorion. Harva taitaa tietää, että Heikin iso-isä Vihtori Virpi valmistui Rauman Seminaarista vuonna 1903. Hänen opiskeluaikaista kirjeenvaihtoaan on säilynyt suvun hallussa. Teksti sisältää kuulemma melko kriittisiä huomioita vuosisadan vaihteen seminaarista. Olisipa hauskaa päästä tutustumaan tuollaiseen aineistoon.

Opekkiaan Kuppilan emäntä Irma Järvi ilmoitti minut opettajaksi kansalaisopistoon ollessani kolmannella vuosikurssilla. Opistolta oli soitettu kuppilaan ja tiedusteltu, että löytyisiköhän OKL:stä joku joka voisi ottaa huolekseen elokuvakerhon vetämisen. Minun ei auttanut muuta kuin suostua tehtävään, koska Irma oli ehtinyt kehua minua Kansalaisopiston rehtorille. Suostuin tehtävään myös, koska olin kuulunut kotipaikkakunnallanikin elokuvakerhoon ja luulin tietäväni elokuvista yhtä ja toista. No, eivät ne elokuvakerholaiset oikeasti opetusta tarvitseet, enkä minäkään ollut niin sivistynyt kuin luulin olevani. Kansalaisopistolla ajateltiin, että jokaiseen opintopiiriin pitää kuulua opetusta. Opiston rehtorin Orvokki Viljasen mielestä elokuvista piti keskustella katselemisen lisäksi. Niinpä minä sain tehtäväkseni pitää alustuksen jokaisesta elokuvasta. Ei varmasti kuulosta kovin vaikealta tehtävältä, mutta silloinpa ei ollutkaan käytössä nettiä. Koetin kasata alustukset käsiini saamieni amerikkalaisten elokuvaoppaiden ja -luetteloiden avulla. Minä en osallistunut elokuvien valitsemiseen, vaan kerholaiset tekivät sen itse. En tiedä, valitsivatko he kerran kiusallaan elokuvan, jonka esittely muodostui minulle todelliseksi haasteeksi. Kyse oli saksalaisesta kokeellisesta dokumentaarista nimeltään Taxi Zum Klo (Frank Ripploh, 1980). Leffa kertoo Länsi-Berlinissä asuvasta, kaksoiselämää viettävästä opettajasta. Teoksen nimi (”Taksilla vessaan”) viittaa aikansa Gay -kulttuuriin; miehet tapailivat toisiaan julkisten vessojen lähistöllä. En löytänyt tästä elokuvasta ennakotietoja, eikä sen nimi myöskään herättänyt epäilyksiäni. Alun esittelyksi luin ne pari riviä, jota elokuvan vuokralistassa kerrottiin ja laitoin sitten leffan pyörimään. Olihan se yllätys. Loppujen lopuksi luulen, että pitämäni elokuva-alustukset huvittivat elokuvakeholaisia enemmän kuin sivistivät.

Innostuin maalaamisesta Päivi Granön pitämällä akvarellikurssilla niin paljon, että ilmoittauduin kansalaisopistoon Riitta Lehto-Toivosen oppilaaksi. Opiskelin hänen ohjauksessaan akvarellimaalausta usean vuoden ajan, kunnes sain toimia Riitan sijaisena. Lopulta vedin opistolla parina vuonna oman akvarellikurssin. Kurssillani oli minua taitavampia maalareita, mutta heille kurssini oli paikka tavata muita taiteesta kiinnostuneita. Riitta oli opettajana erittäin hienotunteinen ja varovainen. Hän ei mielellään arvioinut kenenkään töitä, vaan auttoi kannustavalla suhtautumistavallaan harrastelijoita

kehittymään niissä puitteissa mihin kunkin rahkeet riittivät. En viittaa tässä lahjakkuuteen, sillä taiteellisesta lahjakkuudesta iso osa on pelkkää työtä, vaan taidekäsitykseen. Jos harrastelijan kyky nähdä ja kokea taidetta on kehittymätöntä, ei paremman tekniikan opettamisella saavuteta mielekkäitä tuloksia taiteellisessa mielessä, mutta harrastustoiminnan näkökulmasta sillä on suuri merkitys. Riitta antoi meille amatööreille itseilmaisun välineitä.

Kasvatustieteen opetuksesta Raumalla vastasivat lehtorit Tuula Laes, Pekka Salonen ja Mari Kähkönen. KT Tuula Laeksen luentojen seuraaminen oli minulle aluksi työlästä, koska muistiinpanotekniikkani oli puutteellista. Lukiossa oli oppinut kopiomaan olennaiset asiat taululta ja kalvoilta, mutta Tuula ei alleviivannutkaan kuulijoille olennaisia asioita valmiiksi – ne piti ymmärtää itse. Kesti aika pitkään ennen kuin tajusin, että tenttikirjoihin kannattaa tutustua ennen Tuulan luennoille menemistä. Luulen, että Tuula on lukeneisuutensa puolesta kaikista raumalaisista kasvatustieteilijöistä laaja-alaisin. Hän on yksi niitä harvoja, joiden kanssa pystyy keskustelemaan myös musiikista ja kirjallisuudesta.

KL Pekka Salonen opetti meille kehityspsykologiaa ja evaluaatiota. Tenttikirjana oli Magerin *Opetustavoitteiden määrittäminen* -teos. Tuolla kirjalla oli syvä vaikutus ajatteluuni. Magerilaisen ajattelun ytimen voi kai tiivistää niin, että kasvatus ja opetus eivät ole mahdollisia ilman tavoitteita. Opettajan on huolehdittava siitä, että hän ymmärtää millä tavoin päämääränä olevan taito tai tietokonaaisuus puretaan osatavoitteiksi. Luulen, että olen tenttinnyt Pekalle myös toisen ”järkäleen”, Brodyn *Piilo-opetussuunnitelman* (1986). Teos on mitoiltaan pienikokoinen, mutta sisällöltään käänteentekevä. Brody osoittaa, että koulussa – samoin kuin muissakin yhteisöissä – vallitsee kirjoittamattomien sääntöjen muodostama arvojen ja normien viidakko. Yhteisössä menestyminen edellyttää kirjoittamattomien sääntöjen noudattamista. Tällainen sääntö voi olla, vaikka se, että koskaan ei kannella: opettajat sanovat julkisesti vanhemmille ja oppilaille, että aina voi tulla juttelemaan, mutta tosiasiaa kiusaamisesta kertomaan tulevaan oppilaaseen suhtaudutaan kuin petturiin. Luulen, että koulu on muuttumassa vähitellen läpinäkyvämmäksi, vaikka se ei voikaan koskaan päästä täysin eroon piilo-opetussuunnitelmasta. Opettajankoulutuksessakin oli oma piilo-opetussuunnitelmansa. Opiskelijoiden keskuudessa vallinneiden arvojen kultaisena sääntönä oli, että todellinen kyvykkyys on osoitettava vähintään yhdessä taito- tai taideaineessa. Kasvatustieteessä ei tarvitse menestyä eikä siitä ollut suotavaa keskustella – toisin kuin esimerkiksi käsitöistä.

Meillä oli noin 60 tuntia enemmän kontaktiopetusta kasvatustieteessä nykyiseen tutkintoon verrattuna. Ero johtuu siitä, että luentosarjat olivat tavallisesti 30 tunnin paketteja nykyisen 12–20 tunnin sijasta. Kasvatustieteen yleisopinnoihin kuului muun muassa sellaisia sittemmin poistettuja kursseja, kuten ”Yhteiskunnan rakenne ja toiminta”, ”Kulttuurin kehitys” sekä ”Ihmisen ekologia ja ympäristönsuojelu”. Aineopinnoissa opiskelimme kurssin kasvatusajattelun suuntauksista ja soveltavaa didaktiikkaa. En erityisemmin kaipaa pitkiä luentosarjoja, mutta yhteiskunnallisesti orientoituneille kursseille voisi olla taas tarvetta. Luento-opetus on tietenkin muuttunut kahdessakymmenessä vuodessa. Aiemmin luennolla käyminen merkitsi pahimmassa tapauksessa ainoastaan sitä, että opettajan piirtoheitinkalvot kopioitiin omaan vihkoon. Nykyisin ihanteena on, että luennolla avataan aihepiiriin liittyvää problematiikkaa, aktivoidaan opiskelijoita tekemään kysymyksiä ja tutustutaan olennaisiin käsitteisiin.

Tenttikirjoja meillä oli suunnilleen saman verran kuin nykyisin, mutta ne olivat – varsinkin monialaisissa aineissa – aika heppoisia yleisteesiä ja opettajanoppaita; kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta ei tutkimukseen kuulunut lainkaan. Evaluaatiota ja yhteiskunnallisia sisältöjä tutkinnossamme oli nykyistä enemmän, mutta siitä puuttui monia nykyisin olennaisina pidettyjä asioita. Muutos johtuu siitä, että yhteiskunta on muuttunut valmistumisemme jälkeen. Meille ei puhuttu monikulttuurisessa luokassa opettamisen kysymyksistä eikä digitaalisista oppimisympäristöistä. Opettelimme vaihtamaan lampun piirtoheittimeen ja laittamaan kamman diaprojektoriin. Meitä opetettiin pyyhkimään taulu niin, että siihen ei jää häiritseviä ”liitupilviä” ja kirjoittamaan kaunista käsialaa. Erityisopetus tarkoitti aisti- ja kehitysvammaisten koulumuotoihin tutustumista. Toki meille kerrottiin myös LUKI-häiriöstä, lähinnä sillä tasolla, että erityisopettaja hoitaa asian puolestamme. Muistelen, että tarkkaavaisuushäiriöt nähtiin työrauhakysymyksenä tai ympäristötekijöistä johtuvana oppilaan alisuoriutumisena. Oppimisen tutkimuksen ja kehityspsykologian alalla on otettu suuria edistysaskelleita opiskeluaikani jälkeen. Suomeen olisi mielestäni korkea aika saada aikaiseksi toimiva täydennyskoulutusjärjestelmä opettajille.

Luokanopettajakoulutuksen linjanjohtajana työskennellyt KT Mari Kähkönen oli meille opiskelijoille käytännössä sama asia kuin laitoksen johtaja. Virallisesti johtajana toimi tuolloin professori Kari Niinistö, mutta en muista tavanneeni häntä kertaakaan opiskeluaikani, koska Mari huolehti kaikista opintoihimme liittyvistä asioista. Hän otti kurssimme vastaan ensimmäisenä päivänä ja lähetti meidät valmistuttuamme maailmalle. Marilla oli tapana ottaa uusi vuosikurssi vastaan sanomalla, että viisi vuotta tulee kulumaan nopeammin kuin kukaan osaa arvata; sitten todistusta antaessaan hän aina muistutti tuosta lupauksestaan. Marille, joka ennen eläkkeelle pääsemistään menehtyi vaikeaan sairauteen, oli luonteenomaista äidillinen ote opiskelijoihin. Veimme hänelle minkä tahansa asian, niin aina se hoitui. Se, että palasin historian laitokselta takaisin kasvatustieteeseen, on Marin syytä tai ansiota. Mari kehotti minua hakemaan avoinna ollutta assistentuuria Raumalta, ja minähän hain. Ei se mikään läpihuutojuttu ollut hänellekään, sillä kilpailin tehtävästä kolmea entistä opettajaani vastaan. Voitin laitosneuvostossa järjestetyn äänestyksen hyvin täpärästi. Tällä hetkellä hoidan samaa lehtoraattia, jota Mari Kähkönen aikanaan hoiti.

Maria olisi tarvittu vuosikymmenen vaihteessa tiedekunnan kanssa käydyissä rasittavissa opettajankoulutuksen yhdistymisneuvotteluissa. Hänen hyvä pelisilmänsä ja luontainen taitonsa löytää neuvotteluissa kompromisseja olisi ollut tuolloin suureksi avuksi. Luulen, että Mari olisi ehdottomasti halunnutkin mukaan, koska hän ei yleensä väistänyt hankalia tilanteita. Vähän ennen kuolemaansa hän sanoi minulle vähän katkeraan ja väsyneeseen sävyyn, että hänen työstään Raumalla ei jäänyt

Tekniikassa, luokanopettajien teknisen työn erikoistujia 1993. Etualalla Julli ja takana Hannu. Kuva: Lauri Kemppinen

mitään käteen. Mari tarkoitti sitä, että akateemisessa maailmassa arvostetaan vain tieteellistä tuotantoa ja oppiarvoja eikä sitä, joka huolehtii arjen sujumisesta. Tässä hän oli väärässä. Varmasti jokainen entinen opiskelija muistaa lämmöllä Mari Kähköstä.

Äidinkielen didaktiikkaa opetti meille ensin normaalikoulun lehtori KL Marja Vainiontalo ja hänen jälkeensä FT, KT Pirjo-Maija Toivonen. Hauska yhteensattuma on, että kummankin opettajani isä oli valmistunut Rauman seminaarista. Marjan isä, Jorma Kanerva, valmistui 1929 ja Pirjo-Maijan isä Teuvo Toivonen 1934. Heidän opiskeluaikaisia valokuviaan löytyy Myllymäen Killan arkistosta.

Muistan, että kävin Pirjo-Maijan kanssa aika tiukan väittelyn hänen kehittämästään prosessiluokemisen ja -kirjoittamisen menetelmästä. Itse menetelmähän on monella tapaa hieno ja edelleen ajankohtainen. Koetin osoittaa, että prosessiin liittyvä kehyskertomuksen variointi jää ilmaan, ellei vaihtoehtoisia juonirakenteita pystytä kiinnittämään johonkin tulkintakehykseen. Ehdotin, että tulkintakehys etsittäisiin folkloristiikasta (kansanperinne) tai vaikkapa psykoanalyttisestä kirjallisuudenteoriasta. En minä sitä tosissani ehdottanut, vaan koetin viitata omituiseen Bruno Bettelheimiin. Ongelma oli mielestäni siinä, että P-M.T:n menetelmän avulla voidaan tuottaa variaatioita esimerkiksi kansansaduista, mutta mitä sitten? Riittääkö, että oppilas keksii hauskan jatkon annettuun tarinan alkuun, vai pitääkö hänen tekemiään valintoja kyetä analysoimaan eikä ainoastaan erittelemään? Keskustelu taisi jäädä vähän auki, mutta Pirjo-Maija antoi opiskelijan vaahdota rauhassa. Tuo oli hieno piirre hänessä; hän oli visionääri ja kovapintainen väittelijä, mutta ei tyranni. Harmi, että FT Pirjo-Maija Toivosen näkemykset kirjallisuudenopetuksesta olivat tuolloin vielä liian abstrakteja saavuttaakseen suosiota opetusharjoittelijoiden keskuudessa. KT Juli Aerila on myöhemmin muokannut Pirjo-Maijan hahmotteleman viitekehyksen pohjalta hyvin jäsennetyn ja ehjän kirjallisuuden ja kirjoittamisen opetusmenetelmän.

Pirjo-Maija Toivosen toista väitöskirjaa *Uusien maailmojen viestit* luettiin äidinkielen tenttiin hiki päässä, ja sitä kautta kasvatusemiotiikan teoria tuli ainakin jollakin tavoin tutuksi jokaiselle opettajaopiskelijalle. Jotain kai kertoo se, että tuolloinen opiskelijabändi oli nimeltään ”Semioottinen neliö”. Minun ei kuitenkaan ole syytä naureskella, sillä esiinnyn itekin parilla kappaleella. Raumalainen opiskelijabändi Roomalaiset kynttilät teki vuosina 2008–2013 kolmisenkymmentä omaa punk/rock/rap kappaletta, joista lähes kaikki liittyvät jollakin tavalla Myllymäellä tunnettuihin hahmoihin. Kappaleet julkaistiin äänitteellä, jota myytiin Opekkaan kuppilassa, raumalaisessa Poppeli-pelikaupassa ja bändin keikoilla. Äänitteen nimiraita ”Methodos” on saanut innoitusta aineopintoihin kuuluvalta metodiluennoltani, jossa olen kertonut opintojakson nimessä olevan sanan tulevan kreikan kielestä ja tarkoittavan sekä tiedon tavoittelemista, tiedon tavoittelemisen keinoja että tietä pitkin kulkemista. Huomaan, että minun olisi pitänyt olla tässä asiassa tarkempi. Sanan alkuosa ”meta” tarkoittaa kai tässä tapauksessa ”jonkin avulla” ja loppuosa ”hodos” viittaa liikkeeseen ja tiehen. Kappaleen kertosäe kuuluu: ”Methodos! No se on kreikkaa: Tietä pitkin!”

Minulla on ollut kunnia toimia muusana myös toisella Roomalaisten kynttilöiden raidalla. Kappale ”Kerran Jarkon kaa” on saanut innoituksensa tilastollista analyysiä käsittelevältä luennoltani, jolla kerroin opiskelijoille edellä puheena olleesta Jarkko Alajääsken kanssa kootusta tutkimusaineistosta. Kappaleen kertosäkeessä on suora lainaus luennolta: ”Siis kerran Jarkon kaa alettiin kirjoittaa ihan mieletöntä matriisia.” Haluan huomauttaa, että olen edelleen sitä mieltä, että aineistomme oli ”mieletön”, varsinkin kun syötimme tiedot käsin. Roomalaisten kynttilöiden solisti nimeää minut Talvipäivillä 2013 kuvatulla YouTube -videolla Methodos-kappaleen sanoittajaksi. Aika hieno veto!

Viikingit ajattelivat, että laulun aiheeksi päätyminen on suurinta mitä mies voi elämässään saavuttaa. Sillä, oliko laulaja ystävä vai vihollinen ei ollut väliä. Voin kai ajatella, että olen tehnyt vaikutuksen opettajana. Vaikutukseni on ollut luultavasti joskus myönteinen ja joskus kielteinen. Varmaa on, että tekisin monta asiaa eri tavalla, jos aloittaisin työurani opettajankoulutuksessa nyt. Toisaalta olen nykyinen itseni opettajankouluttajana tekemäni matkan ansiosta. Vuodet muuttavat kaikkia niitä opettajia, jotka suostuvat refleктоimaan omaa toimintaansa. Yliopistossa opettajilta ei varsinaisesti edellytetä mukautumiskykyä, koska työtehtävät saadaan tutkintojen ja tutkimusnäyttöjen perusteella. Tutkijasta voi tulla hyvä opettaja ja pedagogisesti kekseliäästä opettajasta voi kehittyä kelpo tutkija. Ajattelen, että se, joka etsii uutta, uudistuu.

Miten minä olen uudistunut ja muuttunut kahdessakymmenessä vuodessa? Luulen, että suurin muutos liittyy tapaan kohdata opiskelijoita. Kun aloitin opettajana yliopistossa, olin saman ikäinen kuin suurin osa opiskelijoistani. Asetin riman korkealle kurseillani, koska olin asettanut riman korkealle myös itselleni. Aiemmin saattoi ajatella, että yliopiston opettaja ei ole velvollinen selvittämään syytä siihen, miksi Jeppe ei pääse läpi tentistä. Huomaan ajattelevani tästä asiasta nykyisin eri tavoin. Meidän on tarjottava opettajankoulutuksessa malli siitä, miten erilaisiin oppimisen vaikeuksiin suhtaudutaan. Toinen muutos liittyy siihen, miten näen opettajankoulutuksen olennaiset sisällöt. Meidän tehtävänämme on opettaa opiskelijat näkemään kauemmas kuin, mitä yksittäisten tuntien pitäminen edellyttää. Tässä ei ole mitään uutta, mutta me emme saisi halveksua opiskelijan kaipuuta saada vastauksia käytännön kysymyksiin. Kasvatustieteen opetuksessa teoreettinen ymmärrys ei ole lähtökohta vaan päämäärä. Tätä järjestystä on noudatettava myös opetuksessa. Teoria tarjoaa yleistettäviä jäsenyksiä kasvatuksen ja koulutuksen ilmiöiden tarkasteluun, mutta opetuksessa yleistykseen kannattaa mennä opetuksen arjesta nostettujen kysymysten kautta. Ymmärrys syvenee ihmettelyn avulla.

Luokanopettajakoulutukseen kuului 1990-luvun alussa paljon enemmän harjoittelua kuin nykyisin. Ainoastaan ensimmäinen, orientoiva harjoittelu tehtiin ryhmässä, muissa harjoittelussaan jokainen sai vastata opettamisesta yksin. Opetusharjoittelussa korostettiin erityisesti oppilaiden motivointia, eriyttämistä ja eheyttämistä. Normaalikoulussa ei hyväksytty sellaista tuntisuunnitelmaa, josta puuttui motivointi ja eheyttäviä näkökulmia piti pohtia ainakin paperilla. Hauskan motivoinnin kehittelystä tuli melkein oma taiteenlajinsa, jossa kaiken nähneet normaalikoulun oppilaat toimivat harjoittelijoiden asiantuntevina kriitikkoina. Päätösharjoittelussa tekemäni Pyhän ristin kirkon pienoismalli herättikin oppilaissa suurta kiinnostusta, mutta ei aivan odottamallani tavalla; lapset nimittäin huomasivat, että olin askarrellut alttarin tupakka-askista. Olin peittänyt merkinnät tietenkin maalilla, mutta joku tarkkasilmäinen oppilas näki silti maalin läpi häämöttävän raidan.

Päätösharjoittelu oli opiskelijoille vakava paikka, koska tutkintotodistukseen kirjattu opetustaidon arvosana määräytyi viimeisessä harjoittelussa. Ymmärtääkseni arvosanan antamisessa noudatettiin suhteellista arviointitapaa, mutta käytännössä alempia arvosanoja (1–2) ei juurikaan jaettu. Kolmonen oli varmasti yleisin, nelonen hyvä ja vitosen saivat vain hyvin harvat ja valitut. Päätösharjoittelu oli erittäin stressaavaa ja raskasta, ja jotkut opiskelijat uupuivat paineen alla niin, että saattoivat suorastaan romahtaa. Hankalinta harjoittelussa oli tunne siitä, että ei oikein ymmärtänyt mitä didaktikot ja lehtorit odottivat. Tiedän joidenkin harjoittelijoiden hioneen päätösharjoittelutuntejaan yötä myöten. Voi arvata, että aamulla väsyneenä ja ärtyneenä voivat oppilaat tuntua lähinnä haittatekijältä luokassa.

Olin keskiverto opetusharjoittelija, vaikka joissakin luokissa sainkin luokanlehtorin avustuksella aikaiseksi hienoja jaksoja. Tuolloin harjoittelijat sijoitettiin eri luokkiin jokaisessa opetusharjoittelussa. Näin pääsimme näkemään monenlaista koulunkäyntiä. Minä pääsin onnekseni kerran lehtori Talvikki Lehtisen alkuopetusluokkaan harjoittelijaksi. Talvikki näytti, miten tärkeää pienten lasten opetuksessa on järjestelmällisyys ja miten edetään suunnitelmallisesti. Oli osattava keskittyä olennaiseen ja kyettävä karsimaan kaikki liiallinen selittely pois ohjeita antaessa. Talvikin luokassa opittiin keskinäistä kunnioitusta, opittiin odottamaan vuoroa ja kuuntelemaan. Kaikki tämä tapahtui lempeästi, huumorintajuisesti ja määrätietoisesti. On tärkeää nähdä taitavan opettajan toimintaa samalla kun vielä etsii itseään opettajana. Teimme Talvikin oppilaiden kanssa yhteisen biologian projektin. En muista itse projektia, mutta muistan oppilaat. He sanoivat usein jotakin mukavaa minulle. Siinä on kai yksi olennaisimmista opettajan ohjeista: oppilaasi eivät välttämättä muista mitä puhuit viikingeistä tai Kolumbuksesta, he muistavat miten puhuit heille. Harjoitteluista kirjoittaessani en voi sivuuttaa lehtori Aila Seikkulaa ja Jorma Aikkoa. Aila kannusti minua pitämään historian jakson, jossa ei oppikirjoja juuri käytetty. Talvikin, Ailan ja Jorman luokissa oli helppo harjoitella siksi, että siellä sallittiin virheitä. Kukaan heistä ei uppoutunut korjaamaan harjoittelijan tunnilla oppilaiden kokeita, vaan seurasi tilannetta tarkkaavaisesti alusta loppuun. Kaikki he osasivat myös puuttua sopivalla tavalla tilanteeseen, jos tunti sitä vaati. En koskaan harjoitellut Mervi Palviaisen luokassa, mutta sain seurata hänen työskentelyään ollessani historian didaktikkona. Mervi etsi jatkuvasti uutta. Hän kokeili ja toteutti luokassaan yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteita vuosien ajan. Oli hämmäntävää nähdä, miten hän onnistui saamaan oppilaansa työskentelemään yhdessä ja ottamaan vastuuta. Mervi on mielestäni osoittanut työllään, että ryhmätyötaitojen kehittyminen edellyttää paljon aikaa ja määrätietoista ponnistelua.

Nykyiset pro gradu -tutkielmiin kohdistuvat vaatimukset ovat huomattavasti tiukempia kuin ne, joita meiltä edellytettiin 1990-luvun alussa. Tuolloin oli selvää, että kaikki tekevät kenttäkokeellisen, määrälliseen mittaukseen perustuvan aineistonkeruun. Yhtä selvää oli, että aineisto analysoidaan monimuuttujamenetelmin. Esikuvana pidettiin perinteistä empiirisen tutkimuksen mallia, jossa tutkija etäännyttää itsensä ja omat mielipiteensä tutkimuskohteesta. Tutkimuskirjallisuuden tai aineiston analyysiin liittyviä omia tulkintoja ei saanut esittää muualla kuin tutkimuksen pohdinnassa. Tämä merkitsi sitä, että suuri osa gradujen argumentaatiosta oli lainatavaraa ja teksti usein erittäin epäkoherenttia. Opinnäytteet kirjoitettiin pääasiassa sellaisten lähteiden varassa, joita lähikirjastoista sattui löytymään. OKL:n kirjastossa oli ERIC:in luetteloita, mutta käytännössä siitä löytyvien tutkimusartikkeleiden hankkiminen oli sekä työlästä että kallista. Niinpä gradut koottiin melkein poikkeuksetta suomenkielisen tutkimuskirjallisuuden, artikkelien ja oppikirjojen avulla. Eniten aikaa vei matriisien laatiminen ja tilastoanalyysien toteuttaminen, koska tuolloin käytössä ollut PATO -ohjelmisto ei ollut todellakaan mikään Excel. Koska vain harvalla oli oma tietokone, istuivat useimmat graduntekijät ATK-luokassa vääntämässä käsikirjoitustaan. Tilastoanalyysijä ei sentään tarvinnut laskea käsin, kuten opettajamme olivat tehneet omana opiskeluaikanaan. Asiaan kuului, että gradun alussa oli selvitys tutkimuksen taustafilosofiasta, sillä paradigman määrittelyä pidettiin erittäin tärkeänä osana tutkimusta. Harva graduntekijä taisi lopulta ymmärtää, mistä oli kysymys, mutta jokainen opiskelija puseri työhönsä tuskalla kappaleen, jossa sanotaan jotakin viisaalta kuulostavaa ”positivistisesta” tai ”hermeneuttisesta” paradigmasta. Näin jokainen joutui näyttämään kenen joukossa seiso, vaikka

ehkä ei ymmärtänytkään tekoaan minään kannanottona. Laadullisten ja määrällisten tiedonkeruumenetelmien käyttämistä samassa tutkimuksessa pidettiin täysin mahdottomana ajatuksena koska ne liittyvät toisistaan jyrkästi poikkeaviin tieteenfilosofisiin perinteisiin. Nykyisinhän ”mixed methods” on hyvin tyypillinen aineistonhankinnan tapa kasvatustieteessä.

Minä pääsin KT Aino Pohjanoksan graduryhmään. Aino antoi minulle käytännössä täysin vapaat kädet graduni suhteen. Ratkaisu oli varmaankin hyvä, koska olin tuolloin hyvin jyrkästi sitä mieltä, että kasvatustieteen tulisi seurata sosiologian viitoittamaa tietä tutkimuskohteiden valinnassa ja aineistonkeruussa. Esittelin mielipiteitäni äänekkäästi graduseminaarissa ja Aino kokeneena kasvattajana antoi minulle tilaa. Nykyisin olen vähän niin kuin parannuksen tehnyt entinen alkoholisti; olen kokenut hermeneutiikan houkutuksen, olen ahminut Gadameria ja koettanut ymmärtää Husserlia, mutta päässyt sittemmin kuiville. Gradun tekeminen ei ollut vaikeaa, mutta kirjoittamisen oppiminen on. En itse gradunohjaajana tosin hyväksyisi omaa opinnäytetyötäni, vaan käskisin rajaamaan aiheen paremmin. Puuttuisin myös lähteiden käyttöön. Kehottaisin kirjoittamaan enemmän lähteiden avulla kuin lähteistä. Jouduin opettelemaan tieteellisen kirjoittamisen oikeastaan alusta pitäen uudestaan päästyäni opiskelemaan kulttuurihistoriaa Turkuun. Vaikka OKL ei tarjonnutkaan kovin syvällisiä akateemisia valmiuksia, oli saamassani opetuksessa toinen vahvuus. Koen, että minuun luotettiin. Sain kokeilla siipiäni ilman, että jokaista virhettäni olisi osoiteltu. Tiukemmassa valmennuksessa olisin kirjoittanut varmasti paremman gradun, mutta samalla olisi jäänyt kokematta se millaista on olla yksin aiheensa kanssa. Kun opinnäyte tehdään ohjaajan erikoisalueesta, ei ole vaaraa joutua pettäväälle pohjalle. Mielestäni harhailun ja satunnaisten eksymisen pitäisi kuulua tutkijakoulutukseen.

Auvo ja Timo keskustelevat Soihtulassa (entinen Rauman työväentalo bussiaseman vieressä. Talo purettiin 1990-luvun alussa). Taustalla soittaa Kolmas nainen -yhtye. Kuva: Lauri Kempainen

En tiedä nykyisestä opiskelijaelämästä paljoakaan, mutta yksi keskeinen ero sillä on omaan aikaani verrattuna. Ennen opiskelijat asuivat pääsääntöisesti Raumalla ainakin kolmen ensimmäisen vuoden ajan. Meillä oli paljon kontaktiopetusta, että arkena ei kotiin olisi ehtinytkään – paitsi ehkä ne pari porilaista. Minä kävin kotipaikkakunnallani noin joka kolmas viikko. Koska olimme jatkuvasti Raumalla, niin olimme myös erittäin paljon tekemisissä keskenämme. Luulen, että yhdessäolo kasvatti meitä vähintään yhtä paljon kuin OKL:n virallinen opetusohjelma.

Kalliohovissa Kuva: Anja Romu (os. Nikkanen). Minä olen vasemmalla edessä, vieressäni Katja ja Ismo.

Pyrin ja pääsin heti valmistumisen jälkeen suorittamaan filosofian tohtorin tutkintoa Turun yliopiston historian laitokselle. Kulttuurihistoriassa professoreina toimivat Keijo Virtanen ja Kari Immonen; tunsin heidät molemmat etukäteen, sillä isäni oli väitellyt tohtoriksi laitoksella muutamaa vuotta aiemmin. Melko pian opintojen alettua minua pyydettiin pitämään peruskurssiin liittyvä luentosarja ja kirjallisuusseminaari. Pidin myös syventäviin opintoihin kuulunutta historianfilosofiaseminaaria sekä yhdessä lehtori Hanne Koiviston kanssa historia ja fiktio -seminaaria. En oikein vieläkaan ymmärrä, miksi he luottivat minuun niin paljon. Osasyynä lienee ollut ystäväni FT Kalle Pihlainen, joka veti minua määrätietoisesti perässään kohti yhä vaikeampia teemoja ja teoksia. Pidimme toisillemme lukupiiriä, minkä ansiosta pystyimme keskustelemaan sujuvasti esimerkiksi lingvistikään käänteestä. Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaine oli luullakseni tuohon aikaan historiateoreettisen keskustelun osalta aivan eri lehdellä kuin useimmat muut historian laitokset Suomessa.

Sain (jung)fennomanian varhaisvaihetta käsittelevän lisensiaatintyöni valmiiksi kahdessa vuodessa (1997). Lisensiaatintutkimukset oli tapana ”tarkastaa” väitöstilaisuutta muistuttavassa seminaarissa. Vastaväittäjäkseni oli järjestetty professori Osmo Kivinen. Osmolla oli jo tuolloin mainetta te-

rävänä ja tarkkanäköisenä keskustelijana, ja olin iloinen päästessäni vastailemaan hänen hyvin asetettuihin kysymyksiinsä. Olin ensimmäisenä opiskelusyksynäni kohdannut paljon ikävemmän vastaajajän, oululaisen aate- ja oppihistorioitsijan Juhani Mannisen, jonka kritiikki alullaan olevaa lisensiaatintyötäni kohtaan sai minut vaihtamaan kokonaan tutkimuksen aihetta. Tuo kokemus oli opettanut paljon siitä, miten tuollaisiin tilaisuuksiin pitää varustautua. Manninen höykytti minua tavalla, jota en koskaan ollut nähnyt tai kokenut kasvatustieteessä. Tuon tapauksen jälkeen päätin, että otan sellaisen aiheen joka on mahdollista hallita. Kysyin neuvoa Keijolta ja Kansallisarkiston ylijohtajalta Veikko Litzeniltä. Veikko sanoi, että tutki Yrjö-Koskista. Käytin Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen kanssa sitten yhteensä seitsemän vuotta. Väitöstilaisuudessa 2001 muistan ajatelleeni, että tunnen Koskisen suvun asiat luultavasti paremmin kuin omani.

Työsuhteeseen laitokselle

Minulla ei ollut vakinaista työtä historian laitoksella, enkä olisi sellaista varmasti saanutkaan. Oppiaineessa oli yksi assistentti, yliassistentti, kaksi lehtoria ja kaksi professoria. Tiesin, että harvoin avoimeksi tulevia virkoja olisi hakemassa paljon minua pätevämpiä hakijoita. Raumalla oli tarjolla puolivuotinen assistenttuurin sijaisuus ja arvelin leivän olevan kuitenkin varmempi kasvatustieteen puolella. Sain sijaisuuden luultavasti Mari Kähkösen vaikutuksesta. Assistenttuuriin kuului laitoksen atk-luokan ylläpito. Edellinen tehtävän hoitaja oli ymmärtänyt asian niin, että ylläpito tarkoittaa ohjelmistokaapin avainten säilyttämistä. Todellisuudessa tehtävä oli vaativa, sillä vastikään hankittujen Windows 3.11 työasemien pitäminen verkossa tuotti jatkuvaa päänvaivaa. Olin jo vuosia aiemmin kasannut itse omat tietokoneeni ja osasin selvittää yleisimmät ohjelmisto-ongelmat, mutta verkkoasioista minulla ei ollut hajuakaan. Onneksi käsityön lehtori Pasi Kankare osasi lukea ja kirjoittaa verkkoprotokollan asetuksia (tcp/ip) ja saimme yhdessä laitoksen koneet yleensä kuntoon. Hyvin pian kävi kuitenkin ilmeiseksi, että laitokselle tarvitaan ATK-tukihenkilö. Tehtävään valittiin Timo Perttula, joka majoittui päärakennuksen ”Kaikukanteleeseen” oman työhuoneeni viereen. Kaikukanteleeksi sanottiin päärakennuksen ensimmäisessä kerroksessa ollutta neljän työhuoneen muodostamaa kokonaisuutta. Huoneiden väliin oli asennettu matalat seinät, joiden ikkunalasit helähtivät jokaisella oven kolahduksella. Timo joutui kulkemaan pitkän tien ennen tehtävänsä vakinaistamista. Yliopistohierarkiassa oli vaikea tottua ajatukseen, että ATK-asiantuntijaa palkatessa ei kannata tuijottaa puuttuvaan korkeakoulututkintoa. Kesti myös kauan havaita, että toimimattomat tietoverkot ja työasemat tulevat organisaatiolle hyvin kalliiksi, joten hyvälle työntekijälle kannattaa maksaa kunnollista palkkaa.

Minut valittiin kasvatustieteen assistentiksi äänestyksen jälkeen. Vastassa oli kolme entistä opettajaani, mutta neuvoston keskiryhmä oli osittain minun takanani. Kumpi on huvittavampaa, se, että muistan tämän edelleen vai se, että kaksi tulevaa esimiestäni äänesti minua vastaan? Veikkaan, että äänestystuloksen muistelu vielä näin kahdenkymmenen vuoden päästä on raskauttavampi todiste kirjoittajan arviointikyvystä. Assistentin tehtäviin kuului kolme kertaa enemmän opetusta kuin nykyisille tohtorikoulutettaville. Minä opetin vuosittain noin 130–150 tuntia. Käytin väitöskirjani valmisteluun viisi vuotta lisensiaatin tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Luulin, että väitöskirjasta tulee tutkimustoimintani huippu, mutta Soili Keskinen kertoi minulle heti väitöstilaisuuden jälkeen, että väitöskirja on tieteellisen uran alku. Yliopistolla oli tuohon aikaan assistentteina ja lehtoreina monta

”melkein tohtoria”. Olin luullut, että väitelleiltä assistenteilta ja lehtoreilta ei vaadita uusia tutkimusnäyttöjä väitöskirjan jälkeen. Ajattelin, että julkaisuja voi kirjoitella rauhassa ja omaan tahtiinsa, jos ei tähtää professuuriin. En olisi voinut olla enempää väärässä. Maailma muuttui juuri tuolloin. Yliopisto aloitti vuosituhaten vaihteessa työntekijöiden julkaisutietojen keräämisen. Soili oli minun aikamani ensimmäinen laitoksen johtaja, joka ryhtyi määrätietoisesti edellyttämään opetus- ja tutkimushenkilöstöltä jatkuvaa tieteellistä toimintaa. Luulen, että yliopistonopettajuus määriteltiin vuosituhaten vaihteessa uudella tavalla. Tuolloin humboldtilainen sivistysyliopisto muuttui nopeasti kolmivuotisjaksoissa eläväksi ”tulosityliopistoksi”. Tulosityliopistossa myydään koulutus- ja tutkimuspalveluja. Budjetti määräytyy tuloksen perusteella, tuloksen joka tehdään olemalla hyvä tulostekriteerien näkökulmasta, ei välttämättä hyvä perustehtävässä. Suurin osa 1970-luvulla yliopistoon töihin tulleista kollegoistani huokaili aina, että ennen oli kaikki helpompaa. 1980-luvulla oli päässyt Heinolaan täydennyskoulutukseen kerran kesässä, eikä siellä tarjoilu koskaan loppunut. Minä en osaa kaivata menneisyyttä. Tiukat tulostekriteerit ovat pakottaneet opettajankoulutusta uudistumaan tavalla, jota muutoin ei varmasti olisi tapahtunut. Yliopiston hallintojohtosäännön 2010 uudistus poisti laitosneuvostot ja keskitti valtaa dekaaneille. Monen hankalan kysymyksen ratkaiseminen on nykyisin paljon helpompaa kuin ennen, mutta tästä sujuvuudesta maksetaan korkea hinta. Jos joutuisin nyt hakemaan assistenttuuria tuoreena filosofian lisensiaattina, tuskin saisin tehtävää. Professorin kielteinen lausunto riittäisi luultavasti ratkaisemaan asian. Tuskin pääsisin nykyisin myöskään humanistiseen tiedekunnan jatko-opiskelijaksi niin sujuvasti kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Saisin varmaankin jatko-opinto-oikeuden kasvatustieteessä, mutta en varmasti niin sekavalla tutkimussuunnitelmalla kuin silloin. Hyvällä onnella voisin päästä professori Jukka Husun tutkimusryhmän jäseneksi, mutta hän vaatisi minulta varmasti paljon tiukempia näyttöjä kuin professori Kari Niinistö minulta edellytti. Minun olisi tietenkin silloin pitänyt valita myös sellainen tutkimusaihe, joka sopii professorin projektiin.

Sain tehdä väitöskirjaani Kari Niinistön johdolla hyvin omatoimisesti. Hän näytti luottavan koko ajan siihen mitä tein, eikä koskaan asettanut minulle minkäänlaisia ehtoja tai määräaika. Keskustelin muutamaan kertaan hänen kanssaan työni edistymisestä, mutta tutkimuksen sisällöllisistä kysymyksistä emme yleensä keskustelleet. Tämä sopi minulle erinomaisesti, koska minulla oli tapana hermostua joutuessani keskustelemaan historian tutkimuksen metodeista kasvatustieteessä. Kasvatushistoriassa vallitsi tuolloin vielä hyvin perinteinen, ”reenvallilainen” henki.

Hallinnollisia kiemuroita yliopistolla, ei aina niin hauskaa

Aika harva yliopiston työntekijä voi väittää nauttivansa hallinnollisista tehtävistä. Vaikka lasken itseni kuuluvaksi hallinnollisia tehtäviä vieroksuvien joukkoon, olen tehnyt käytännössä koko tähänastisen urani ajan erilaisia hallinnollisia töitä. Olin laitosneuvoston jäsen, olen ollut tiedekuntaneuvostossa ja työskennellyt lukuisissa tiedekunnan työryhmissä. Laitoksen varajohtajaksi nousin – tai jouduin – professori Heimo Nupposen pyynnöstä. Yhteistyö Heimon kanssa oli sujuvaa ja erittäin opettavaista, mutta yhtä asiaa en koskaan oppinut. Heimolla oli silloin tällöin tapana soittaa minulle ja pyytää minua työhuoneeseensa keskustelemaan. Hän ei yleensä kertonut puhelimesta, mistä oli kyse, vaan asia selvisi vasta paikanpäällä. Huomasin jossain vaiheessa, että johtajan työhuoneeseen meneminen tuntui minusta vähän samalta kuin olisi menossa rehtorin puhutteluun. Olen ollut kouluajanani rehtorin puhuttelussa kaksi kertaa. Kerran ala-asteella tuotuaani ritsan kouluun ja toisen kerran

lukiossa käyttäytyäni huonosti. En oikein lopultakaan ymmärrä, miksi minulla oli aina jotenkin vaikea olla noustessani hallintorakennuksen portaat. Heimo oli aina erittäin asiallinen työtehtävistä keskustellessa ja hän uurasti työhuoneessaan lähes säännöllisesti pitkälle iltaan saakka. Tulkintani mukaan Heimo koki olevansa henkilökohtaisessa vastuussa Rauman opettajankoulutuslaitosta koskevista päätöksistä. Tuollainen vastuuntunto on ehdottomasti hyväksi laitokselle, mutta johtajalle itselleen se on erittäin kuluttavaa. Opettajankoulutuslaitoksen arjen johtaminen vaatii pedanttia otetta; jos esimerkiksi hyväksyy työsuunnitelmia ilman, että on ensiksi varmistunut opetussuunnitelman toteuttamisesta, on syksyllä vaikeuksissa. Luulen, että budjettikysymykset ja koulutuspoliittiset ristiriidat vievät eniten raumalaisen johtajan kapasiteettia. Ei ole konstikaan johtaa laitosta, jos budjetti riittää toimintaan. Eri asia on kun pitää saada toiminta sopimaan budjettiin. Raumalainen johtaja on tottunut puolustautumaan joka käänteessä. On pidettävä kiinni sivuaineista, saatava avoimiin tehtäviin täyttölupia ja puolustettava oikeutta omaan olemassaoloon. Se vie voimia. Olen nähnyt monen laitoksen johtajan uupuvan.

Omien vanhojen tekstien lukeminen ei ole aina kovin miellyttävää. Olisin halunnut muistaa olleeni leppoisa ja huumorintajuinen tyyppi, mutta vuoden 2009 sähköposteissa puhuu aivan toisenlainen henkilö. Vanhojen viestieni ikävä sävy johtuu varmaan asiayhteydestä; tekstini ovat yleensä ohjeita, pyyntöjä tai määräyksiä. Työsähköposteissa ei yleensä vaihdeta ajatuksia eikä kerrota tunteista. Luulen silti muistavani, miltä tuntui olla johdossa kun kaiken piti muuttua. Viime vuosikymmenen loppupuoli oli hallinnollisissa tehtävissä olleille aika tuulista aikaa, sillä yliopistolain muutos ja uudet tuloskriteerit järjestyivät vanhoja rakenteita syvältä ja lopullisesti. Se ahdisti silloin. Minua ahdisti erityisesti se, että joudumme edustamaan raumalaista opettajankoulutusta Jaana Lepistön kanssa tilanteessa, jossa rivistä oli juuri jäänyt pois monta hallinnon konkaria (mm. professorit Kari Niinistö, Juhani Peltonen ja Heimo Nupponen). Professori Soili Keskinen, josta tuli myöhemmin yhdistettyjen laitosten ensimmäinen johtaja, työskenteli tuolloin yliopiston keskushallinnossa. Soili neuvoi ja tuki tuolta paikaltaan toki meitä vasta-alkajia. Muutoksen johtaminen on vaikeaa kokeneillekin johtajille, saati sitten minun kaltaiselleni aloittelijalle.

En tullut tuolloin ajatelleeksi, että hankala tilanne saattoi olla meille hyväksikin. Tapahtumat pakottivat tekemään rajun irtioton perinteistä, oli rakennettava uudenlainen, luottamuksellinen suhde tiedekuntaan ja etenkin dekaaniin. Oli dekaanien kanssa tietenkin tultu aina toimeen, mutta ennen ei tiedekunnan johtajalla ollut niin suurta valtaa kuin nykyisin. Olin oppinut näkemään raumalaiset ikuisina altavastaaajina. Meidän oli jatkuvasti perusteltava olemassaolomme syytä, piti osata vastata ja vastustaa. Olin tottunut siihen, että koko laitoksen olemassaoloa kohtasi jokin kriisi vähintään neljän vuoden välein. Tämä voi tuntua liioittelulta, mutta siltä se tuntui. Filiaaleja ollaan oltu lakkauttamassa ainakin neljään kertaan, ja jokainen laitoksen johtaja on vuorollaan joutunut käymään puolustustaistelua, kaivautumaan poteroon ja etsimään ulkopuolista tukea maakunnasta. Sotaisat kielikuvat vaikuttavat ehkä tällaisessa yhteydessä käytettynä huvittavilta, mutta luulen jokaisen minua edeltäneen laitoksen johtajan kokeneen jotakin samankaltaista. Jopa Toivo Laurilehtokin sanoi minulle kerran – kertoessaan, miksi hänen väitöskirjansa valmistui vasta eläkkeelle siirtymisen jälkeen – että johtaminen oli jatkuvaa taistelua olemassaolosta.

Luulen, että kasvatustieteiden tiedekunnassa ei aina ymmärretty, kuinka voimakkaasti epävarmuus tulevaisuudesta vaikutti puolustusmentaliteetin syntymiseen. Epäily siitä, että raumalainen opettajankoulutus on altavastaaajana tiedekunnan vallan- ja rahanjaossa, on kai elänyt täällä 1970-

luvulta alkaen. Tulevaisuuden näyttäessä epävarmalta 1990-luvun lopulla haettiin ja saatiin rahoitusta kampuksen rakennusten perusparannuksiin ja normaalikoulun uudisrakennukseen. Kymmenen vuotta tämän jälkeen alkoi yliopisto laskuttaa vuokratuloja tiedekunnilta ja näin rakennuksista tuli yllättäen valtava kuluerä sekä opettajankoulutuslaitokselle että normaalikoululle. Olemassaolon turvana pitämämme kiinteistö olikin yhtäkkiä olemassaolon suurin uhka.

Puolustautumisen kulttuuri ei ole hyvä lähtökohta uudistumiselle. Meidän oli rakennettava uskottava ja realistinen visio raumalaisesta opettajankoulutuksesta ja kyettävä samalla ratkaisemaan mitkä olemassa olevista rakenteista ovat meille olennaisia ja mistä voidaan luopua. Samalla oli opeltava rakentamaan uudenlainen suhde tiedekuntaan. Luulen, että onnistuimme jokaisessa tehtäväsämme. Laitosten yhdistyminen lisäsi byrokratiaa ja etäännytti johtamista, mutta se ei ole meidän eikä tiedekunnan vika. Vallan keskittäminen on johtanut kautta aikojen byrokraattisuuden lisääntymiseen, vaikka tarkoituksena on ollut vähentää sitä. Nykyinen yksikön johtaja KT Jaana Lepistö on onnistunut loistavasti siinä tehtävässä, josta minä pakenin. Yksikön johtajalla on paljon velvollisuuksia mutta vähän valtaa. Hänen on oltava hyvä neuvottelija, koska yksikönjohtajalla ei ole johtosäännön määräämää virallista asemaa. Tästä huolimatta raumalainen opettajankoulutus on muuttunut Jaanan johtajakaudella enemmän kuin kolmena edeltävänä vuosikymmenenä.

Ennen eivät asiat olleet paremmin. Nykyinen opettajankoulutus tuntuu minusta ammattimaisemmalta kuin se, jossa itse opiskelin. Minulle tuosta opintojen tietynlaisesta ”kotikutoisuudesta” on luultavasti ollut enemmän hyötyä kuin haittaa. Ehdin opiskeluaikanani löytää itsestäni ominaisuuksia, joita en tiennyt omaavani, enkä ole parhaimmillani joutuessani taipumaan auktoriteettien esittämiin vaatimuksiin. Opiskeluaikani Raumalla on muistissani valoisana ajanjaksona, vaikka äitini vakava sairaus ja kuolema varjostikin viimeisiä opintovuosiani. Minusta tuntui, että löysin Raumalta sellaisia tyyppejä joita olin koko ajan kaivannut ympärilleni. Vaikka jotkut oikeustieteen, lääketieteen ja kauppatieteen opiskelijat näyttävätkin pitävän itseään sukupolvensa eliittinä, olen vahvasti sitä mieltä, että opettajankoulutukseen päätyy monipuolisesti lahjakkainta porukkaa. Koen, että Raumalla välitettiin aidosti opiskelijoista ja opiskelijat välittivät toisistaan. Sellaiselle pohjalle on vahva rakentaa mitä hyvänsä.

Kirjoitukseni on jonkinlainen välitulos siitä, miten ymmärrän asioita tällä hetkellä, mutta saatan muuttaa mieleni – ehkä jo ensi vuonna. Haluaisin silti ymmärtää, mikä pitää minut ankkurissa täällä Raumalla. Olen tutkimuksissani selvittänyt kaikenlaista toisten ihmisten elämästä, mutta oma menisyyteni on minulle arvoitus. Muistan ensimmäisen koulupäiväni Kirkkonummella Masalan kansakoulussa. Olin paljon kiinnostuneempi luokahuoneen liitutaulussa näkyvistä himmeistä jäljistä kuin opettajan puheesta. Koetin nähdä taulun sisään. Ajattelin, että tuohon tauluun on piirtynyt jotakin jokaiselta oppitunnilta; siellä ne ovat päällekkäin koko koulun muistot. Jos oikein pinnistäisi, voisi nähdä eiliseen. Nykyisyys on vain eilisen tulevaisuutta.

Jälkikirjoitus syksyllä 2023

Edellä oleva artikkeli ilmestyi alun perin vuonna 2016 raumalaisen opettajankoulutuksen 120-vuotisjuhlakirjassa *Mikä mäki! Tiedäks snää? – 120 vuotta opettajankoulutusta Rauman Myllymäellä*. Luulin artikkelia kirjoittaessani, että julkaisusta tulee tyypillinen organisaation ”muistoteos”, siis jon-

kinlainen historiikki, missä yhteisön entiset ja nykyiset jäsenet kuvailevat kokemuksiaan. Tulin kirjoittaneeksi oman tekstini jäljitellen vuosien 1921, 1946 ja 1996 juhla- ja muistokirjojen tyyliä, jäsenystä ja näkökulmia. Nuo teokset olivat tulleet minulle vähän liiankin tutuiksi kirjoittaessani Aksel Törnuddin musiikkipedagogiikasta ja Rauman Seminaarin sosiaalisesta järjestyksestä. Kun sitten sain käsiini valmiin 120-vuotisjuhlajulkaisun, huomasin erehdykseni; minun tekstini on kirjan ainoa muistelmia. Se on julkaisun muihin teksteihin verrattuna paljon henkilökohtaisempi ja yksityisempi. Nyt, kun tekstini julkaistaan Suomen Kasvatuksen ja Koulutuksen Historian Seuran keräämien koulumuistojen rinnalla, on se selvästi päässyt sopivampaan seuraan.

Vanhojen juhla- ja muistokirjojen tyylin jäljitteleminen ei toki ollut tietoinen tavoitteeni, vaan yritin ennemminkin kirjoittaa tekstin, mikä puuttui Rauman Seminaarin ja Opettajankoulutuslaitoksen juhla- ja muistokirjoista. Ne sisältävät pieniä tuokio- ja henkilökuvia, kaskuja opettajista ja lyhyitä koosteja opettajankoulutuksen toiminnan eri piirteistä. Muistokirjojen tyyliin eivät kuulu itsekritiikki eikä epämiellyttävien kokemusten esille nostaminen. Jos kirjoittaja haluaa kertoa jotakin ikävistä muistoistaan, on se tehtävä huumorin varjolla. Muistelijalla ei avaa ajatteluaan ja siksi hänen persoonansa jää etäiseksi. Juhla- ja muistokirjoissa ilmestyneiden muistelukirjojen tunnelma on yleensä nostalginen, kaipaava – vaikka henkilö ei menneitä aikoja pahemmin kaipaakaan. Se kertoo tietenkin muistelijoiden hyvästä tyyli- ja tilannetajusta – olisihan jossakin määrin vaivaannuttavaa lukea katkeraa tilitystä teoksesta, minkä tarkoituksena on kunnioittaa organisaation korkeaa ikää ja pitkiä perinteitä. Tuollaisia sävyjä tosin löytyy *Jussista Maisteriksi* -teoksen sekä Veli Nurmen laatiman *Rauman opettajankoulutuslaitoksen historian* (1996) lähdeaineistoksi kerätyistä haastattelunauhailta, vaikka niitä ei teoksiin päätynyt kukaan. Haastattelijana ja keräyksen kantavana voimana toiminut lehtori Eho Vaahtoranta ei kaihtanut vaikeita teemoja. Muistan hänen kyselleen historiikin toimituskunnalta, milloin joku uskaltaa tarttua tallenteisiin ja kirjoittaa seminaarin synkemmistä puolista, ristiriidoista ja opetuksen vaihtelevasta tasosta. Etsin käsiini nuo Ehon haastattelunauhat Turun Maakunta-arkistosta ja digitoin ne. Nauhoja kuunnellessa minulle ei syntynyt sellaista kuvaa, että jokin suuri ja synkkä salaisuus olisi jäänyt paljastamatta, mutta sieltä kyllä löytyisi paljon erittäin kiinnostavaa materiaalia opettajankoulutuksen arjen ja yhteisön historiaa kirjoittavalle.

Lukiessani omaa tekstiäni nyt seitsemän vuoden jälkeen huomaan, että kirjoitin itseni tyypiksi, joka suhtautui vakavasti opintoihin ja rakensi ankarasti tulevaa ammatti-identiteettiään. Tunnunko kuitenkin entisiä opettajiani arvostellessani vähän tosikolta ja tulenko nostaneeksi itseni heidän yläpuolelleen? Vaikutan tekstissä myös idealistiselta ja vaativalta. Toisaalta opettajaopiskelijan pitääkin olla jossakin määrin idealisti ja olla itseään kohtaan vaativa. Kuten alkuperäisessä tekstissä kirjoitin, muistan menneisyyteni puolueellisesti ja kerron sen keski-ikäisen miehen näkökulmasta. Huvittavaa silti, että tavatessani tänä syksynä vanhoja opiskelukavereitani, päädyimme kertomaan yhdessä samaa tarinaa koulutuksemme erikoisuuksista ja puutteista. Eivät nuo muistoni ihan tuulesta temmattuja oleetkaan.

Muistelmia kirjoittaessani en kertonut perheestäni enkä lapsuudestani, koska se ei tuntunut sopivan juhla- ja muistokirjan kontekstiin. Kun muistelmia julkaistaan nyt osana koulumuistokokoelmaa, puuttuu siitä selvästi tärkeä osa. Koulupolullani on ollut suuri vaikutus ammatinvalintaani ja kasvatustieteellisiin käsityksiini. Opin hitaasti kirjoittamaan virheetöntä tekstiä. Hitauteen on varmasti useampia syitä, mutta itselleni selitin tilannetta niin, että t-viivat, pilkut ja pisteet ovat tarpeettomia. Sanoin,

että: ”Tekstistä saa kyllä selvää, vaikka siinä ei olisikaan välimerkkejä”. Minun oli myös vaikea hahmottaa pitkiä sanoja ja luin niitä usein väärin. Tällä ominaisuudellani oli tietenkin vaikutusta varsinkin kielten opiskeluun. Pääsin lopulta kaikista haasteistani eroon. Epäilemättä tässä oli kodillani suuri vaikutus, koska kirjallisuuden lukeminen ja siitä keskusteleminen oli meillä jokapäiväistä.

Kirkkonummella tapahtui valtava rakennemuutos samoihin aikoihin, kun menin kouluun. Ruotsinkielinen, erittäin hierarkkinen ja luokkatietoinen paikkakunta muuttui muutamassa vuodessa Helsingin satelliitiksi nukkumalähiöineen. Luokalleni tuli lapsia aika vaikeista kotioiloista, mikä näkyi eri tavoin koulussa. Muistan hyvin, kuinka moni luokkakaverini palautti syksyllä kunnan vaateavustuslomakkeen. Ajan tapaan se tapahtui täysin julkisesti. Muistoissani alakoulun viidennen luokan ja lukion välinen aika oli jatkuvaa varuillaan olemista. Se kulutti hirveästi voimia. Kirkkonummen yläasteelta on peräisin inhoni vaikeuksille selkensä kääntäviä opettajia kohtaan. Osa opettajistani varmaankin pelkäsi oppilaitaan, osa ei välittänyt, mutta joukossa oli myös todellisia pedagogeja. Tuoloin saattoi olla vielä paljon niitäkin, joiden mielestä oppilaiden välisten konfliktien selvittely ei kuulu toimenkuvaan. Nuo selittävät passiivisuuttaan itselleen ja muille väittämällä, että riidat pitää oppia selvittämään itse ja, että pitää ymmärtää sopeutua voimakkaimpien luomaan nokkimisjärjestykseen. Tiede todistaa päinvastaista: kiusaaminen jättää lapsen pysyvät jäljet. Henkinen ja fyysinen väkivalta ei ole mikään koulujen välttämätön ominaisuus, vaan sitä esiintyy, koska se sallitaan. Terveen itsetunnon kehittymisen edellytys on empaattinen ja kannustava ympäristö.

Kuuluin siihen ikäluokkaan, joka koki ensimmäisten joukossa sekä yläkoulun tasoryhmät että kurssimuotoisen lukion. Kumpikin oli kannaltani huono muutos. Keskikurssin tiedoilla ei pärjännyt lukiossa, eikä kurssimuotoinen opiskelu antanut anteeksi hetkellisiä retkahduksia. Yläasteen luokanvalvojallani ei ollut suuria odotuksia suhteeni, joten hän ehdotti minulle suppeimpia lukioon johtavia kursseja. Seitsemännen luokan alku oli sujunut minulta huonosti uudessa ja erittäin rauhattomassa kouluympäristössä. Monet lyhytaikaiseksi jääneet opettajamme eivät oppineet edes meidän nimiämme, eivätkä huomanneet, jos joku jäi jälkeen. Arvosanojen laskun perimmäisenä syynä oli mielestäni Kirkkonummen keskuskoulun vihamielinen ja välinpitämätön kulttuuri. Opettajakuntaan toki kuului monia empaattisia ja kannustavia pedagogeja, sellaisia, jotka osasivat luoda ympärilleen turvallisen ja innostavan ilmapiirin.

Lukiossa minun ei tarvinnut enää katsella selkäni taakse, mutta puutteelliset pohjatiedot ja vääränlaiset opiskelutottumukset kostautuivat etenkin matematiikan ja kielten opinnoissa. Otin uuden alun ja koulu rupesi luistamaan paljon paremmin. Minulle olisi varmaankin sopinut paremmin vanhanaikainen lukio, missä viimeisenä vuonna otettu kiri jäi voimaan päättötodistukseen. Tosin nykylukio on käymääni 1980-luvun lukioon verrattuna huomattavasti kuormittavampi. Tehokkuutta ja meritokratiaa palvelevat muutokset on tehty nuorten henkisen hyvinvoinnin kustannuksella. Kammoksun uusliberalistista koulutuspolitiikkaa, missä opiskelusta tehdään päättymätön juoksukilpailu. Nuorille lupailaan, että jos vain jaksaa ponnistella, niin maalissa odottavat ihmeelliset palkinnot, suuret tulot ja helppo elämä. Tosiasiassa maalissa on vain seuraavaan kilpailun lähtöviiva. Sekä opiskelijoilta että työntekijöiltä toivotaan nykyisin kykyä kestää painetta ja selvitä vaikeista tilanteista. Väitetään, että jaksaminen on kiinni omista palautumisen taidoista. Hyvän paineensietokyvyn pohja luodaan kuitenkin lapsuudessa ja nuoruudessa. Sen ytimessä on salliva, kannustava, turvallinen ja kiireetön kasvuympäristö. Tämän tulisi olla mielestäni prioriteetti suomalaista koulujärjestelmää kehitettäessä.

Rauman opettajankoulutuksen lakkauttamisuhkia on osunut uralleni lukuisia, ja ne ovat olleet aina kuormittavia prosesseja, mutta viimeisin (2022) oli ehdottomasti kaikkein vakavin ja raskain. Olimme aina aiemmin pystyneet neuvottelemaan johdon kanssa eri vaihtoehtoista ja hakemaan ratkaisua käyttämällä hyväksi henkilöstön syvällistä ymmärrystä omasta toiminnastamme. Nykyinen säätiöyliopisto ei käytännössä neuvotele toimintaansa liittyvistä taloudellisista ja tuotannollisista ratkaisuista henkilöstön kanssa, vaan ainoastaan ”kuulee” heitä. Koska aitoja neuvotteluja ei käydä ja tapaamiset ovat tiedotusluonteisia, jäävät ratkaisujen taustalla vaikuttaneet syyt hämäriksi. Demokraattisessa prosessissa päätöksentekijän on näytettävä korttinsa valmistelun aikana, mutta yritysmäisesti hallinnoidussa säätiöyliopistossa sitä ei tehdä. Ennen viimeisintä yliopistolakia laitos- ja tiedekuntaneuvostoissa oli vaikea saada läpi minkäänlaisia uudistuksia. Kaikesta äänestettiin, jopa gradujen arvosanoista. Viime syksynä käytyjen sopeuttamisneuvottelujen aikana mieleni valtasi eräänlainen veteraanitunnelma: huomasin, että olen nähnyt tämän kaiken jo niin monta kertaa, että tiedän valmiiksi mitä tullaan sanomaan. Vaikka tiesin, että meille esitellyt talousluvut olivat pahasti puutteellisia ja tarkasti valikoituja, ymmärsin, ettei väärin tietojen paljastamisella ole lopulta merkitystä. Todelliset keskustelut käytiin aivan eri pöydissä. Mietin, että minun olisi nyt hyvä hetki siirtyä eteenpäin Raumalta. Laskeskelin mahdollisuuksiani saada jatkaa Turun yliopiston palveluksessa tai hakea sopivaa tehtävää Helsingistä. Keskityin tilanteen hyviin puoliin ja päätin mukautua siihen. Turussa työnkuvastani voisi tulla kevyempi, kun opetettavien ryhmien määrä vähenisi ja opetusprofiilini selkeytyisi. Raumalla opettajat tekevät vähän kaikkea kaikille, mikä on samaan aikaan sekä imponoivaa että kuormittavaa.

Tieto kaupungin myöntämästä rahoituksesta ja täysmittaisen toiminnan jatkumisesta Raumalla tuntui lopulta todella helpottavalta. Olen kiitollinen kaupunginvaltuuston tekemästä ratkaisusta ja virkamiesten uurastuksesta neuvotteluissa. Rauman kohtaama tilanne on seurausta aluepoliittisesta muutoksesta. Valtio on siirtänyt vastuun maakuntien korkeakoulupaikkojen säilymisestä säätiöyliopistojen hallituksille luomatta kuitenkaan mekanismeja, joilla turvataan korkeakoulutuksen alueellisen tarjonnan säilyminen – päinvastoin. 2000-luvun alkupuolelta alkaen korkeakoulupolitiikan kantavana ajatuksena on ollut säästöjen tuottaminen ja laadun turvaaminen toimintoja keskittämällä. Keskittämisen ongelmallisuus on tiedossa, eikä tehostamisvimma tuota välttämättä mitään säästöjä, mutta korkeakoulujen maakunnallista merkitystä ei huomioida edelleenkään ministeriön rahanjakomallissa. Usealla eri paikkakunnalla toimiminen ei tuota yliopistoille taloudellisia etuja. Näin Rauman kaupunki joutui puun ja kuoren väliin; oli joko maksettava tai katsottava sivusta yliopiston toiminnan hiipumista paikkakunnalla.

Tällä hetkellä Raumalla on enemmän opettajaopiskelijoita kuin koskaan aikaisemmin. Opetushenkilöstön määrä ei kuitenkaan ole kasvanut vastaavassa suhteessa, joten tämän päivän opettajaopiskelija näkee opettajaansa pienryhmäopetuksessa aiempaa harvemmin. Työni vaatimukset ja tavat mitata työssä suoriutumista ovat muuttuneet voimakkaasti. Erilaisia hallinnollisia tehtäviä on aiempaa enemmän, ne ovat vaativampia ja tuloksia seurataan tarkemmin. Suoriutumisen mittarit ovat määrällisiä. Opiskelijapalautteen merkitys on kasvanut samalla, kun mahdollisuudet huomioida opiskelijoita yksilöinä ovat vähentyneet. Yliopiston asiantuntija-opettajan rooli on siirtynyt piirun verran kohti asiakaspalvelutyötä, mutta se ei ole välttämättä huono asia. Kukaan ei varmasti kaipaa niitä entisen maailman itsevaltiaita ja öykkäreitä, joita löytyi jokaiselta kampukselta.

Opettajankouluttajan työssä parasta ovat opiskelijat. On itsestä kiinni, miten muutokseen suhtautuu. Nuorena minua nauratti kollegat, jotka aloittivat jokaisen puheenvuoronsa kertomalla, miten hyvin asiat ennen olivat. Minusta ei sellaista jäärrää saa tulla. En jumita menneeseen, vaan jatkan oppimista joka ikinen päivä.

Teksti on julkaistu 16.11.2023

Tekstin julkaisutiedot: Kemppinen, Lauri 2023. Opiskelijana, opettajana ja johtajana Rauman opettajankoulutuslaitoksessa Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. URL https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/Kemppisen%20muistelu_final1_1.pdf